

ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ – ОТКРИТИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СОЦИАЛЕН, ПОЛИТИЧЕСКИ, ИКОНОМИЧЕСКИ И КУЛТУРЕН ПРОГРЕС ПРЕД МЛАДОТО ПОКОЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ

Румяна Стойчева

Идеята за обединение на Европа се заражда и развива на континента в продължение на много векове, присъствайки като мечта и висша идея в съзнанието на философи, мислители и политически дейци. Един от големите умове на Новото време, Виктор Юго, развива идеята за мирни “Съединени европейски щати”, вдъхновени и ръководени от хуманистични идеали и принципи. Днес съвременното европейско общество е свидетел на осъществяването на идеята за европейска организация и нейното развитие.

Европейският съюз е политическо и икономическо обединение на 27 европейски държави. Държавите членки му предоставят голям кръг от правомощия в различни области на политиката. Някои от най-големите успехи, които ЕС постига за малко повече от половин век, са мир, устойчиво развитие на Стария континент, единна европейска валута, единен пазар и т.н. Съюзът е “ръката”, която обгръща европейския гражданин и трябва да осигурява неговото мирно съществуване, сигурност, стабилност и благополучие. Несъмнено трябва да се спомене фактът, че всички ние станаме свидетели на това как ЕС се превърна в една от основните икономическа сили и в световен модел на развитие във всички области на обществения живот, осигурил свободното движение на стоки, услуги, хора и капитали. Страните, членуващи в него, сами по себе си остават независими суверенни държави, но *обединяват суверенните си права*, за да придобият сила и световно влияние, каквито нито една поотделно не би постигнала със собствени усилия. Той не е федерация като Съединените щати, но е много повече от организация за междуправителствено сътрудничество, каквато е Организацията на обединените нации. Самият ЕС работи и функционира по необикновен начин, и именно неговата политическа система, която е уникална в световната история, определя ефективността в основните обществени сфери. Функционирането му се осъществява от неговите основни институции и др. органи, някои от които са наднационални, а други междуправителствени по подхода на осъществяване на своята дейност. Институциите, осъществяващи трите власти в ЕС, са:

- Европейският парламент – наднационална институция, чиито членове се избират демократично чрез всеобщи преки избори, представлява гражданите на ЕС и техните интереси, изпълнява

законодателни функции във взаимодействие със Съвета на Европейския съюз;

- Съветът на ЕС е основен орган, осъществяващ заедно с Европейския парламент законодателната власт, е и водещата институция за вземане на решения и представлява отделните държави членки (според Договора от Лисабон и Европейският съвет е официална институция, която участва в разработването на общите политики на високо ниво);

- Европейската комисия представлява интересите на Съюза като цяло. Тя е типичен представител на наднационалните органи, като има основно изпълнителни функции, но и законодателна инициатива. Нейните членове, макар и излъчени от правителствата на държавите членки, са напълно независими от тях. Комисията е политически отговорна пред Европейския парламент, който от своя страна има право да поиска оттеглянето ѝ.¹

Посоката на водене на политика в ЕС, както и законите, които се прилагат в него, зависят и се извършват от тези основни институции. Комисията има законодателна инициатива, а Европейският парламент и Съветът чрез определени процедури приемат законите. След това Комисията и държавите членки ги привеждат в действие, а Комисията следи и контролира правилното им прилагане. Съдът на Европейските общности е крайният арбитър при споровете по въпроси от европейското право.

Въпреки факта, че ЕС не представлява държава, а политическо и икономическо обединение на суверенни държави, от изключителна важност е да се спомене, че в Договора от Лисабон е прогласена и Хартата за основните права на ЕС. Поместените в Преамбюла на Хартата на основните права на ЕС първи думи много точно и ясно начертават и представят схемата, която Съюзът трябва да спазва по пътя на своето развитие, за да постигне целите, към които се стреми, а именно: "Като съзнава своето духовно и морално наследство, Съюзът се основава на неделимите и универсални ценности на човешко достойнство, свобода, равенство и солидарност; той почива на принципа на демокрацията и на принципа на правовата държава. Той поставя човека в центъра на своята дейност, като учредява гражданството на Съюза и създава пространство на свобода, сигурност и правосъдие. Съюзът допринася за съхраняването и развитието на тези общи ценности при зачитане на многообразието на културите и традициите на европейските народи, както и националната идентичност на държавите членки и организацията на техните публични власти на национално, регионално и местно равнище; той се стреми да насърчава балансирано и устойчиво развитие и гарантира свободното движение на хора, услуги, стоки и капитали, както и свободата на

¹ http://europa.eu/institutions/index_bg.htm

установяване. За тази цел е необходимо да се засили защитата на основните права в светлината на развитието на обществото, на социалния прогрес, на научните и технологичните постижения, като те се включат в Харта, която ги прави по-видими.”² Опитвайки се да преодолее различията на континента, да гарантира безопасността на своите граждани, тяхното икономическо, социално и устойчиво развитие, да се справи с предизвикателствата на глобализацията и да съхрани многообразието на народите в Европа, ЕС е поел по един непознат път на сътрудничество и определено се стреми да бъде модел на обществено развитие.

Именно неговите постижения във всички сфери на обществения живот водят до желанието и стремежа на държавите в Европа да се присъединят към тази общност. Това е и причината неговите страни членки от 6 да нарастнат до 27 и още държави да искат да станат част от организацията. На 01.01.2007г. България официално стана част от европейското семейство.

Отношенията на България с ЕС имат кратка, но динамична история. България установява дипломатически отношения с Европейската общност едва на 9 август 1988 г. Европейската общност тогава е готова да започне веднага преговори със страната за сключване на Спогодба за търговия и търговско-икономическо сътрудничество, но развитието на взаимоотношенията е спряно поради политическата обстановка в България. След падането от власт на правителството на Тодор Живков отношенията се активизират много бързо. Проведени са преговори и на 8 май 1990 г. между България и Европейската общност е подписана Спогодба за търговия и търговско икономическо сътрудничество. Тя, макар и с ограничено значение, създава рамката за по-нататъшното развитие на взаимоотношенията между България и Европейската общност.

Следващ по-важен етап в развитието на отношенията е представянето на официалната молба на България за пълноправно членство в ЕС на Европейския съвет в Мадрид през декември 1995 г. Комисията представя първия си редовен доклад за напредъка на България към членство през ноември 1998 г. Вторият доклад, публикуван през 1999 г., препоръчва започването на преговори. Преговорите за присъединяване на България към ЕС започват на 15 февруари 2000 г. и приключват на 15 юни 2004 г., шест месеца предсрочно. Европейският съвет в Брюксел през декември 2004 г. потвърждава приключването на преговорите за присъединяване и декларира, че ЕС се надява да приветства страната като член на Съюза през януари 2007 г. Европейският парламент дава одобрение за членството на България на 13 април 2005 г. с 522 гласа “за”, 70 гласа “против” и 69 “въздържали се”.

² ХАРТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:BG:PDF>

Договорът за присъединяване на България към ЕС е подписан на 25 април 2005 г. в Люксембург. Съгласно договора ЕС декларира, че целта му е да приеме България от 1 януари 2007 г. Споразумението за присъединяване съдържа и възможност за отлагане на членството с една година, ако ЕС прецени, че съществува "сериозен риск" страната да не успее да приложи изискваните реформи. През февруари 2005 г. ЕК дава положителна оценка за подписването на Договора за присъединяване. До датата на присъединяване Комисията продължава да наблюдава изпълнението на обещаните реформи, като въвежда в действие система на строг мониторинг и изготвя годишни доклади за напредъка на България към членството, което се осъществява на 1 януари 2007г.³

Днес, три години след влизането на страната в ЕС, на дневен ред стои въпросът как българинът възприема собственото си "аз" в тази общност. Счита ли се той преди всичко български гражданин или е отворил очите си за съвременната действителност и възприема себе си като гражданин на Европа? Готов ли е да се ползва от европейските блага, кога и дали ще открие светогледа си за новото, непознатото и различното, което се разкрива пред него? Готово ли е българското общество да поеме и осъзнае своите възможности и задължения като част от най-развитата регионална организация?

Много е важно да се проследи още един въпрос от изключително значение, а именно до каква степен младото поколение на България е информирано за събитията, случващи се в обществото, каква информация стига до него, осъзнава ли възможностите, добрите и лошите страни от участието на страната в Съюза. Как членството на Република България в ЕС влияе на нашия живот, как би се отразило върху решенията, които сме длъжни да вземаме всеки ден, защото тези решения ни водят до действия, които определят нашето съществуване?

При проведено непредставително проучване сред студенти от Правно-историческия факултет на Югозападен университет "Неофит Рилски" в град Благоевград, 70% от анкетираните заявяват, че се интересуват от ЕС, от това как той функционира и как защитава нашите интереси. 66% от тях заявяват, че получават достатъчен достъп до информация относно ЕС и възможностите, които предоставя. Като основен източник на информация студентите поставят на първо място университета, следван от Интернет и медиите. Образованието, професионалната квалификация и обучението през целия живот играят важна социална и икономическа роля, както и роля за цялостното формиране на индивидите. В ЕС възможностите за живот, обучение и професионално развитие, допринасят значително за межкултурното

³ http://ec.europa.eu/bulgaria/abc/pre_accession/history_relations/index_bg.htm; <http://www.bta.bg/site/bulgaria-eu/html/eu-enlargement/bg-eu-history.htm>; http://eu.dir.bg/_wm/diary/?df=46&dflid=3

разбирателство и приемственост, личностно развитие и пълна реализация на икономическия потенциал на ЕС. Информацията относно нагласите на обществото е важна, за да се подпомогне дейността на ЕК при разработването на нейните предложения за европейско законодателство, за вземане на решения и за оценка на работата на европейските институции, които трябва да служат на обществеността.

По данни на “Евробарометър”, служба на ЕК, измерваща и анализираща тенденциите в общественото мнение във всички държави членки и в страните кандидатки за членство в ЕС, България е държава с традиционно положително отношение към Съюза и неговите институции. Тази тенденция е налице още преди приемането на страната за пълноправен член и продължава да е водеща и в момента. Доверието на българите в институциите на ЕС традиционно надвишава доверието в националните институции. Над 80% от учащите българи декларираят доверие в ЕС. По-високи стойности се откриват и сред най-младите българи – във възрастовия диапазон 15-24 г. (78%), сред хората с висше образование (също 78%). Относително по-силна негативна представа за Съюза споделят по-възрастните българи, пенсионерите, както и хората с основно и с по-ниско образование.⁴

При проведеното непредставително проучване 64% от анкетираните заявяват по-скоро положителната си нагласа към организацията, като 26% са с напълно положителна представа за него и само 10% остават с неутрална нагласа. Относно членството на страната в Европейската общност, според “Евробарометър”, преобладаващата част от българските граждани (54%) го възприемат като нещо добро. Едва 7% са скептично настроени. По-висок дял на положителните оценки за резултатите от членството на страната в ЕС отново изразяват хората с висше образование (63%), учащите (72%), младите във възрастовата група 15-24 години (61%). Позицията на България по този въпрос е близка до средноевропейското равнище на подкрепа, измерено сред гражданите на ЕС – 53%. Вече част от тази Общност, българският народ се надява на подкрепа по сериозни проблеми в обществото. Преобладаващата част от българските граждани не са съгласни с твърдението, че интересите на страната ни се вземат под внимание в достатъчна степен в ЕС. Само около една четвърт са удовлетворени от степента, в която те се зачитат.⁵

При проведеното непредставително проучване цели 25% от студентите са на мнение, че интересите на страната ни не се вземат под достатъчно внимание, едва 9% са доволни и 66% се определят като по-скоро доволни. Мнението на европейските жители като цяло е по-позитивно от изразеното от българите – 39% от тях оценяват като

⁴ <http://www.econ.bg/analysis86028/article174420>

⁵ <http://www.econ.bg/analysis86028/article174420>

достатъчна степента на зачитане на интересите на страните им в ЕС. България заема предпоследното място сред всички страни членки по този индикатор.⁶

ЕС насърчава също образователното сътрудничество и обмяна с повече от 40 страни по света, от Монголия до Мексико и от Алжир до Аржентина, което от своя страна допълнително разширява хоризонта и полето за изява и реализация на младото и амбициозно поколение в България. Европейската комисия предвижда насърчаване и подкрепа за политиката на сътрудничество между държавите членки, благодарение на което да осъществи три конкретни цели за образование и обучение: да се подобри тяхното качество и ефективност; да се подсигури пълният достъп до тях, както и да получат международна достъпност; вратите за просвещение да бъдат отворени за всички. Висшето образование играе съществена роля в обществото, то дава нови знания на студентите, дава възможност за специализация и спомага за иновативното мислене у младите хора.

Част от целите, свързани с подобряването на качеството на образование, към които се стреми ЕС през 2010 г., са:

- най-малко 85% от 22-годишните трябва да са завършили средно образование;
- не повече от 10% от хората на възраст 18-24 години да са напуснали училище преди завършване на средно образование, професионална или друга форма на обучение;
- процентът на 15-годишните с ниска четивна грамотност да се намали с поне 20%.⁷

Това са проблемни приоритети, които са актуални и особено характерни за ситуацията в България. По данни на “Евростат”, повече от 38% от населението на ЕС на възраст 15-24 год. е записано в гимназия и във висши училища. Страни като Белгия, Швеция, Исландия показват голямо участие в този процес на ограмотяване, докато България все още държи ниски нива. България се нарежда сред страните членки, в които регионите с най-нисък процент от хора, продължили образованието си в колеж или университет, са широко концентрирани в провинциалните части със значителен контраст спрямо най-големите им градове. В България 55% от младите на възраст 20-24 г. са учащи, като най-голям процент се наблюдава в западните части на страната.

В Европа има около 4000 висши учебни заведения с над 19 милиона студенти и 1,5 милиона служители. Според непредставителното проучване, 53% от анкетираните заявяват нагласи за продължаване на своето образование именно в страна членка на ЕС. Някои европейски

⁶ Пак там

⁷ http://ec.europa.eu/bulgaria/abc/eu_works/policies/education-training-youth_en.htm

университети са сред най-добрите в света, но все пак правителствата и институциите за висше образование търсят начини за подобряване на условията в университетите. ЕК помага на страните членки на ЕС и на съседните страни в усилията им за модернизиране чрез политически инициативи, различни публични събития, както и чрез европейски програми, насърчаващи мобилността в образованието, напр. “Еразъм”, “Темпус” и “Еразмус Мундус”. ЕС предоставя около € 75 милиона годишно за подкрепа на младите хора, които искат да вършат доброволна дейност, да изпълняват проекти в помощ на местните си общини или да участват в учебни програми, които не са включени в други програми.⁸

По-голямата част от българите и европейците като цяло прекарват най-малко десет години в училище. Това е мястото, където те придобиват основни знания, умения и компетентности, от които се нуждаят през целия си съзнателен живот, и мястото, където изграждат и развиват основните си нагласи и ценности.

Българското средно образование е повишило своята ефективност в резултат на започналите през 2007 г. реформи, но трябва да се работи и за повишаване на неговото качество. В същото време обаче издръжката на един ученик у нас е под средноевропейската. България е изправена пред сериозно предизвикателство относно образователната си система. Голям процент от студентите оценяват образователната система в страната като по-скоро отрицателна – 56%. Напълно отрицателно настроените са 13%, а по-скоро положително настроени са 31%. Едва 36% от анкетираните желаят и предпочитат да продължат обучението си в България, а 6% - в страна извън границите на ЕС. България ще трябва да работи усилено за постигане на ограмотителните цели в стратегията на ЕС за нова “Европа 2020”. Най-големият проблем на страната се оказва големият брой деца, които спират да ходят на училище в ранна възраст. Според изследване на Националния статистически институт 93,4% от всички 7-10-годишни деца в България са посещавали училище през учебната 2009/10. За съжаление броят пада до 82,4% за деца на възраст от 11-14 г. и в момента само 78,6% от всички младежи в действителност завършват средно образование, което означава, че почти 22% не го правят. Цифрите показват, че България е изправена пред истинско предизвикателство за постигане на целта на ЕС за намаляване на дела на ранно напускащите училище до по-малко от 10% до 2020 г. Що се отнася до висшето образование, България би могла да постигне целта за увеличаване на дела на младите хора с диплома до най-малко 40% от населението до 2020 година.⁹

Голяма част от университетите в страната са държавни и таксите за обучение са по-ниски, отколкото в частните университети. Все пак

⁸ <http://europa.eu/>

⁹ <http://www.euractiv.com/en/priorities/bulgaria-faces-tough-challenge-2020-education-targets-news-496923>

университетската система в България е остаряла и се нуждае от реформа. Фактите доказват, че страните, успели да отбележат просперитет, са тези, които са възприели като приоритет образованието и са инвестирали в него. Бизнесът в България се оплаква от качеството на образование в училищата и в университетите, тъй като се оказва, че завършилите са неподготвени и недостатъчно квалифицирани за нуждите на работодателите. Също така е трудно да се намерят квалифицирани кадри, които владеят чужди езици за постоянно нарастващия брой на аутсорсинг и франчайзинг центрове и дъщерни фирми в страната, тъй като се оказва, че дори с висше образование прекалено често липсва езикова подготовка. Като цяло при младото поколение в държавата от 2000 г. насам се наблюдава тенденция към увеличаване на изучаването на чужди езици. За съжаление обаче страната ни се нарежда сред държавите с най-малък дял от населението по говоримост на чужди езици заедно с Унгария, Португалия, Испания и Гърция (между 43 и 75%).¹⁰ Членството на България в ЕС ще допринесе за разрастването и развитието на този процес, все повече българи ще имат достъп до европейското ежедневие, което ще спомогне за усвояването на нови културни навици и езици. На запитване към студентите от Правно-исторически факултет на ЮЗУ "Неофит Рилски" дали ЕС като организация, обединила в себе си общочовешки принципи и норми, би променила ценностната система на българския народ, 63% отговарят отрицателно. 34% са на мнение, че е възможно такова повлияване и само 3% остават без мнение по въпроса.

Като част от един основан на знанието свят България има нужда и е длъжна да подsigури условия на своето младо поколение за интелектуален и индивидуален растеж, който така или иначе ще допринесе за постигането на резултати във всички сфери на социалния, икономическия и политическия живот в страната. Знанието и иновациите са ценности, благодарение на които днес успяваме да се интегрираме и да участваме в глобалната конкуренция. Държавата представлява съвкупност от съставни части, от елементи, които са взаимосвързани и взимовлияещи си и заедно упражняват дейности и функции, като по този начин спомагат за запазването на целостта на държавата и за успешното ѝ развитие. Основните елементи на държавата са територията, върху която се разпростира, населението, което я обитава, и държавната власт, която да внедрява ред и правила за функционирането ѝ. Но за да има устойчиво и благоприятно развитие, е нужно населението ѝ да е знаещо. Необходимо е да има будно съзнание, разум, идеи за развитие. Човекът е разумно същество и следователно той трябва да създаде разумно общество. Образованието тук изиграва ключова роля. Образоваността тласка хората

¹⁰ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-049/EN/KS-SF-10-049-EN.PDF

към просвещение и просперитет Висококачественото начално, средно, висше и професионално образование и обучение са от основно значение за успеха на държавата, а оттам и на Европа като съвкупност от множество държави. Още през XVII в. Томас Хобс поставя човешкия разум в основата на социалния прогрес и определя знанието като движеща сила на обществото. Будното съзнание на младите хора не бива да бъде потискано, напротив, то трябва да бъде насърчавано, стимулирано заради общото благо на всички, защото именно младите и техните инициативи са бъдещето на България.

Получаването на образование е ключово за доходите на гражданите и за икономическия растеж в ЕС, инвестициите в образование и наука са фактор за засилване на производителността и растежа. Те водят и до непарични ползи като по-голяма продължителност на живота, по-голямо участие в социалния и в обществения живот, социално изравняване и намалена престъпност. Най-оптимистично настроените българи по отношение на ситуацията със заетостта в България са учащите (24%) и хората между 15 и 24 години (22%). На въпроса от непредставителното проучване в Правно-историческия факултет на ЮЗУ “Неофит Рилски” “Съгласни ли сте, че ЕС ще подобри качеството на живот в страната ни?” 75% се изразяват положително, отрицателната нагласа е изразена едва от 13% от анкетираните, а 12% отговарят с “нямам мнение”.

Членуването в тази Общност предполага голямо взаимодействие между Република България и ЕС – мобилност, многоезичие, отваряне на нови културни и икономически възможности. Процесът на възприемане е двустранен. На запитване, отправено по време на проведеното непредставително проучване сред студентите от Правно-историческия факултет към ЮЗУ “Неофит Рилски”, какво може да “даде” България на ЕС, най-много отговарят *интелект*, следван от *език*. Присъединявайки се към ЕС, България предостави на Европа един славянски език, а кирилицата стана една от официалните азбуки в него. Българските *традиции* и *култура* държат следващите две места в запитването. На въпроса с какво най-вече би бил полезен ЕС за страната ни, анкетираните студенти отговарят, че той би ни дал на първо място *стабилност*, следвана от *просперитет*, *сигурност* и *самочувствие* на гражданите и на страната като цяло като субект на международната сцена.

Призиванието на младите хора е да развият инициативна дейност, да бъдат новатори и да не спират да търсят по-добро бъдеще. Присъединявайки се към ЕС, българските граждани стават част от една зона, характеризираща се с мир, равенство, стабилност и просперитет работеща за установяването на високи стандарти във всички сфери на обществения живот. Всеки българин има правото да пътува, работи, учи или живее във всяка държава членка, включително и правото да развие собствен бизнес там. Пред образования български гражданин се откриват

широки хоризонти и големи възможности за професионално развитие. ЕС предоставя на своите граждани работа в среда с изключително разнообразие в образователно, културно и езиково отношение. Европейските компании, които разполагат с кадри от различни страни, са считани за по-успешни в сравнение с тези, които не използват международния потенциал. Опитът и новите умения, които могат да придобият младите хора, работещи в чужбина, могат да допринесат за положителното развитие на страната.

Европейската комисия също насърчава своите служители да планират развитието на собствената си кариера. За тази цел тя им предоставя широки възможности за обучение както по езици, така и в други области. Между девет и десет работни дни годишно се използват за повишаване на квалификацията на европейските чиновници. Те могат да разчитат и на разнообразни мерки, създадени, за да подпомагат баланса между личния и професионалния живот, като възможност за работа от вкъщи, гъвкаво работно време, отпуск за родители, европейско училище за децата на служителите. През последните няколко десетилетия младите хора са неразделна част от културния и политическия пейзаж в Европа, те са тези, които ще градят бъдещето на нацията си, затова е много важно доколко осъзнават възможностите, които се откриват пред тях, и как определят приоритетите си в живота.

ЕС е хуманна идея и обществен модел, който голямото мнозинство от неговите граждани поддържат. Европейците почитат своето богато наследство от ценности, сред които са вярата в човешките права, социалната солидарност, свободната стопанска инициатива, справедливото разпределение на богатата на икономическия растеж, уважение към културното, религиозното и езиковото многообразие и хармоничното съчетаване на традицията и прогреса.

ЕС е може би най-значителното интеграционно явление в съвременната действителност. Половинвековната традиция на европейската интеграция показва, че цялото е по-голямо от сбора на съставните му части. *Европейският съюз като единна цялост има много по-голямо икономическо, социално, технологично и политическо влияние, отколкото би имала самостоятелно всяка една от държавите членки.* Старата поговорка "Съединението прави силата" днес е по-актуална от когато и да било за гражданите на Европа. В същото време европейската интеграция не уеднаквява различните начини на живот, традициите и културата на отделните нации. *Напротив – ЕС превръща многообразието си в една от ключовите си ценности.* Той се стреми да се използват най-добрите страни на различието на народите в Европа. Стреми се да направи европейските народи обединени в многообразието си.